

राज्यातील सर्व अमृत शहरे, जिल्हे आणि
महसूल विभागांतर्गत वातावरणीय कृती
कक्ष स्थापन करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक : रावकृ-२०२४/प्र.क्र. २५/तां.क.१

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२

दिनांक : २५ जुलै, २०२४.

वाचा: पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग शासन निर्णय क्र. वाकृक-२०२३ / प्र.क्र. ५४ /तां.क.१
दिनांक ९ ऑगस्ट २०२३

प्रस्तावना:

वातावरणीय बदलाचे संकट २१ व्या शतकातील मानव जातीसमोरील सर्वात मोठे आव्हान आहे. या शतकाखेरीस पृथ्वीचे सर्वसाधारण तापमान मर्यादित ठेवण्यासाठी जगातील १९५ देशांनी मान्य केलेल्या २०१५ च्या पॅरिस आंतरराष्ट्रीय कराराशी भारत वचनबद्ध आहे. भारताने सादर केलेल्या राष्ट्रीय निर्धारित योगदानानुसार (Nationally Determined Contributions), देशाने २०७० पर्यंत कार्बन उत्सर्जन निव्वळ शून्यापर्यंत (Net Zero) आणण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे.

२. वाढती लोकसंख्या, **झपाट्याने होत असलेले शहरीकरण**, सामाजिक-आर्थिक आणि सांस्कृतिक विविधता, लांब किनारपट्टी, **जैववैविध्यता**, विविध कृषी-हवामान क्षेत्रे आणि ट्रिलियन-डॉलरची अर्थव्यवस्था साकारण्याचे उद्दिष्ट असलेल्या महाराष्ट्र राज्याला सध्या वाढते तापमान, उष्णतेच्या लाटा, वारंवार येणारे दुष्काळ, अतिवृष्टी, पूर, गारपीट, वीज पडणे, समुद्राची पातळी वाढणे आणि चक्रीवादळ यांचा सामना करावा लागत आहे. वातावरणीय बदलाच्या विविध धोक्यांची वारांवरिता व तीव्रता येत्या वर्षामध्ये वाढत जाणार आहे.

३. राज्याच्या सर्वांगीण व शाश्वत विकास धोरणाचा एक महत्त्वाचा भाग म्हणजे वातावरणीय अनुकूलन व वातावरणीय शमन धोरण. **केंद्राच्या** पर्यावरण, वन व जलवायु परिवर्तन मंत्रालयाने (MoEF&CC) निर्गमित केलेला समान आराखडा (Common Framework) आणि मार्गदर्शक तत्वे यांना अनुसरून महाराष्ट्र राज्याचा वातावरणीय बदलावरील सुधारित राज्य कृती आराखडा (**State Action Plan on Climate Change**) तयार करण्यात आला आहे. कृषि, पशुपालन, जलसंपदा, जलसंधारण, सार्वजनिक आरोग्य, पर्यटन, आदिवासी विकास, आपत्ती व्यवस्थापन या क्षेत्रांशी संबंधित वातावरणीय अनुकूलन उपाययोजनांचा व वने, उद्योग व वाहतूक इ. क्षेत्रांशी संबंधित वातावरणीय शमन उपाययोजनांचा त्यात समावेश आहे.

४. राष्ट्रीय वातावरणीय बदल कृती आराखड्याची (NAPCC), केंद्र सरकारच्या मिशन लाइफ (Mission LiFE) व राज्य वातावरणीय कृती आराखड्याची (SAPCC) **राज्यात** प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, राज्य वातावरणीय कृती कक्षाची (**State Climate Action Cell**) स्थापना करण्यात आली आहे. राज्य वातावरणीय बदल कृती कक्षाची कार्यकक्षा विविध शासकीय विभागांशी त्यांच्या वातावरणीय अनुकूलन आणि शमन धोरणांची अंमलबजावणी करण्यासाठी समन्वय साधणे, **मार्गदर्शन व देखरेख करणे, स्थानिक स्वराज्य संस्था, स्वयंसेवी संस्था**, संशोधन संस्था, आंतरराष्ट्रीय संस्था यांच्याशी समन्वय साधणे, ज्ञानाची देवाणघेवाण करणे आणि राज्य सरकारने अवलंबलेल्या वातावरणीय बदलाबाबतच्या सर्व उपक्रम आणि उपाययोजनांना चालना देणेसाठी समन्वय संस्था म्हणून काम करणे व त्याबाबत जनजागृती करणे अशी आहे.

५. स्थानिक पातळीवर वातावरणीय बदलाचा सामना करण्याकरता कृती घडवून आणण्यासाठी, शहर आणि जिल्हा या दोन्ही स्तरांवर वातावरणीय कृती आराखडे तयार करण्याचे महाराष्ट्र सरकारचे धोरण आहे.

राज्यातील अमृत शहरे व सर्व जिल्ह्यांकरिता वातावरणीय कृती आराखडे तयार करण्यासाठी व त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी, राज्य वातावरणीय कृती आराखड्याची तसेच शासनाच्या विविध वातावरणीय बदल कृती, कार्यक्रम व उपक्रमांची अंमलबजावणी करण्यासाठी अमृत शहरे आणि जिल्ह्यांमध्ये समर्पित वातावरणीय कृती कक्ष स्थापन करण्याची आवश्यकता आहे. तसेच त्यांच्यावर पर्यवेक्षणासाठी व देखरेख ठेवण्यासाठी विभागीय स्तरावर वातावरणीय कृती कक्ष स्थापन करण्याची आवश्यकता आहे. त्यानुसार शहर, जिल्हा व विभागीय स्तरावर वातावरणीय कृती कक्षांची स्थापना करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:

प्रस्तावनेत नमूद केलेल्या बाबींचा विचार करून शहर, जिल्हा व विभागीय स्तरावर -वातावरणीय कृती कक्ष स्थापन करण्यास शासन मान्यता देत आहे. वातावरणीय कृती कक्षांची रचना व कार्य खालीलप्रमाणे असेल.

(अ) शहर वातावरणीय कृती कक्ष (City Climate Action Cell):

महाराष्ट्र हे देशातील तिसरे सर्वाधिक नागरीकरण झालेले राज्य आहे. राज्याची ४५% पेक्षा जास्त लोकसंख्या शहरांमध्ये राहते. नागरीकरणाचा वेग लक्षात घेता, २०२६ पर्यंत महाराष्ट्र हे देशातील सर्वाधिक नागरीकरण झालेले राज्य असेल असा अंदाज आहे.

अटल मिशन फॉर रिजुवनेशन अँड अर्बन ट्रान्सफॉर्मेशन (AMRUT) अंतर्गत समाविष्ट असलेल्या प्रत्येकी १ लाखांहून अधिक लोकसंख्या असलेल्या महाराष्ट्रातील ४३ प्रमुख शहरांमधील लोकसंख्येचे राज्याच्या नागरी लोकसंख्येशी असलेले प्रमाण ७६% इतके आहे. या शहरांनी २०२१ मध्ये युनाइटेड नेशन्स समर्थित 'सिटीज रेस टू झिरो कॅम्पेन' मध्ये भाग घेतला होता आणि म्हणून २०५० पर्यंत कार्बन उत्सर्जन निव्वळ शून्यापर्यंत (Net Zero) आणण्याच्या उद्दिष्टासाठी ही शहरे कटिबद्ध आहेत. हे उद्दिष्ट पूर्ण करण्याकरता राज्यातील सर्व अमृत शहरांसाठी वातावरणीय कृती आराखडे (City Climate Action Plans) तयार करणे आवश्यक आहे. मुंबई, सोलापूर, नाशिक आणि छत्रपती संभाजी नगर यांनी आपापल्या शहरांचे वातावरणीय कृती आराखडे तयार केले आहेत.

अमृत शहरांसाठी वातावरणीय कृती आराखडे तयार करण्यासाठी आणि त्याच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी, राज्यातील सर्व अमृत शहरांमध्ये शहर वातावरणीय कृती कक्ष (सिटी क्लायमेट अॅक्शन सेल) स्थापन करण्यात येत आहेत. शहर वातावरणीय कृती कक्षाची रचना खालीलप्रमाणे असेल.

क्र.	पदनाम	कक्षामधील पद
१.	महापालिका आयुक्त / मुख्याधिकारी	अध्यक्ष
२.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, स्मार्ट सिटी डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन	सदस्य
३.	उपायुक्त, घनकचरा व्यवस्थापन	सदस्य
४.	अधीक्षक अभियंता, वाहतूक	सदस्य
५.	कार्यकारी अभियंता, पाणीपुरवठा व स्वच्छता	सदस्य
६.	शहर अभियंता (बांधकाम परवानगी)	सदस्य
७.	शहर नियोजक (Town Planner)	सदस्य
८.	मुख्य उद्यान अधीक्षक	सदस्य
९.	मुख्य वैद्यकीय अधिकारी	सदस्य
१०.	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक (संबंधित जिल्ह्याचे)	सदस्य
११.	शिक्षण अधिकारी	सदस्य

१२.	स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/थिंक टँक यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
१३.	अध्यक्षांच्या संमतीने इतर कोणतेही अधिकारी/संस्था.	सदस्य
१४.	उपायुक्त (पर्यावरण) / पर्यावरण अधिकारी	सदस्य सचिव
१५.	शहर समन्वयक, स्वच्छ भारत अभियान	सिटी मॉनिटरिंग ऑफिसर

*ही एक मार्गदर्शक रचना आहे. शहरांच्या वातावरणीय कृती कक्षांच्या (City Climate Action Cell) रचनेत अध्यक्षांच्या संमतीने योग्य तो बदल केला जाऊ शकतो. स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/ थिंक टँक यांच्या प्रतिनिधींची निवड अध्यक्ष करतील.

कार्यकक्षा:

- संबंधित शहराचा वातावरणीय कृती आराखडा तयार करणे. शहराचा वातावरणीय कृती आराखडा राज्याच्या वातावरणीय कृती आराखड्यासोबत (SAPCC) संरेखित (aligned) असावा, तसेच वातावरणीय बदलामुळे संबंधित शहरात उदभवणाऱ्या विशिष्ट आव्हानांचा व त्यांचे निराकरण करण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजनांचा त्यात समावेश असावा.
- शहर वातावरणीय कृती आराखड्याची अंमलबजावणी करणे
- राज्य वातावरणीय कृती आराखड्याची शहरात अंमलबजावणी करणे
- महाराष्ट्रातील शहरांसाठी बनविलेल्या -डिकार्बनायजेशन रोडमॅप- ची अंमलबजावणी करणे
- माझी वसुंधरा अभियानाची शहरात अंमलबजावणी करणे
- मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात आलेल्या -पर्यावरण व शाश्वत विकास टास्क फोर्स- ने निर्देशित केलेल्या कामांची अंमलबजावणी करणे
- हरित महाराष्ट्र कार्यक्रम शहरात राबविणे
- शहर पातळीवर वातावरणीय कृतीचे केंद्रक (nucleus) म्हणून काम करणे.
- संबंधित तांत्रिक संस्था/अशासकीय संस्था/ संशोधन संस्था इत्यादींसोबत ज्ञान व्यवस्थापन (knowledge management), माहितीचा प्रसार, सहयोग आणि नेटवर्किंग करणे.
- विभागीय तसेच राज्य वातावरणीय कृती कक्षाच्या निर्देशानुसार इतर जबाबदाऱ्या पार पाडणे.

बैठकांचा कालावधी:

- कामाच्या प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी, शहर वातावरणीय कृती कक्षाने महिन्यातून किमान एक बैठक घेणे अनिवार्य आहे. बैठकीच्या इतिवृत्ताची प्रत विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष आणि राज्य वातावरणीय कृती कक्षाला पाठवण्यात यावी. शहर वातावरणीय कृती कक्षाने त्यांना घालून दिलेल्या मॉनिटरिंग अँड इव्हल्युएशन फ्रेमवर्क (monitoring and evaluation framework) वर आधारित माहिती विहित नमुन्यात तिमाही अहवालाच्या स्वरूपात विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष व राज्य वातावरणीय कृती कक्षाला पाठवावी.
- शहर संनियंत्रण अधिकारी (CMO) शहर वातावरणीय कृती कक्षाच्या बैठकांचे दस्तऐवजीकरण करण्यासाठी सदस्य सचिवांना मदत करेल.

(ब) जिल्हा वातावरणीय कृती कक्ष (District Climate Action Cell):

ऐतिहासिकदृष्ट्या जिल्हा हा नेहमीच स्थानिक पातळीवर सर्वात महत्त्वाचा प्रशासकीय, आर्थिक आणि विकासात्मक घटक राहिला आहे. राज्याच्या जवळपास निम्मी लोकसंख्या अजूनही आपल्या उपजीविकेसाठी शेतीवर अवलंबून आहे. जिल्हा प्रशासन, विशेषतः जिल्हा परिषदा आणि इतर पंचायती राज संस्था जिल्हाच्या ग्रामीण विकासावर लक्ष केंद्रित करतात. जिल्हाधिकारी हे लोककल्याणाच्या उद्देशाने असलेल्या विविध समित्यांचे प्रमुख आहेत. प्रत्येक जिल्हाची जिल्हा नियोजन समिती त्या जिल्हाचा वार्षिक आराखडा तयार

करते. वातावरणीय बदलाचा ग्रामीण भागावर विपरीत परिणाम होत असताना, जिल्ह्याचा वातावरणीय कृती आराखडा तयार करण्यासाठी आणि त्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी समर्पित जिल्हा वातावरणीय कृती कक्ष (District Climate Action Cell) स्थापन करणे आवश्यक आहे.

जिल्ह्यांसाठी वातावरणीय कृती आराखडे तयार करण्यासाठी आणि त्यांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी, जिल्हा स्तरावर जिल्हा वातावरणीय कृती कक्ष (District Climate Action Cell) स्थापन करण्यात येत आहेत. जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षाची रचना खालीलप्रमाणे असेल.

क्र.	पदनाम	कक्षामधील पद
१.	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
३.	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, ग्रामपंचायत	सदस्य
४.	जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकारी	सदस्य
५.	उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी	सदस्य
६.	उपजिल्हाधिकारी, रोजगार हमी योजना	सदस्य
७.	प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	सदस्य
८.	महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र	सदस्य
९.	अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, महानिर्मिती / महापारेषण / महावितरण	सदस्य
१०.	अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण	सदस्य
११.	अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, जलसंपदा	सदस्य
१२.	अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग	सदस्य
१३.	उप वनसंरक्षक	सदस्य
१४.	जिल्हा वन अधिकारी (सामाजिक वनीकरण)	सदस्य
१५.	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प	सदस्य
१६.	विभागीय नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य रस्ते वाहतूक महामंडळ	सदस्य
१७.	सहाय्यक संचालक, नगररचना	सदस्य
१८.	जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य
१९.	जिल्हा नियोजन अधिकारी	सदस्य
२०.	जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी	सदस्य
२१.	मुख्याधिकारी, नगर परिषद/ नगर पंचायत (अमृत शहरे वगळून)	सदस्य
२२.	स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/थिक टॅक यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
२३.	अध्यक्षांच्या संमतीने इतर कोणतेही अधिकारी/संस्था	सदस्य
२४.	प्रादेशिक अधिकारी / उप प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ	सदस्य सचिव
२५.	जिल्हा तांत्रिक तज्ञ, स्वच्छ सर्वेक्षण	डिस्ट्रिक्ट मॉनिटरिंग ऑफिसर

*ही एक मार्गदर्शक रचना आहे. जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षाच्या रचनेत अध्यक्षीय संमतीने योग्य तो बदल केला जाऊ शकतो. स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/ थिंक टँक यांच्या प्रतिनिधींची निवड अध्यक्ष करतील.

कार्यकक्षा:

- जिल्ह्याचा वातावरणीय कृती आराखडा तयार करणे. जिल्हा वातावरणीय कृती आराखडा राज्याच्या वातावरणीय कृती आराखड्यासोबत (SAPCC) संरेखित (aligned) असावा. तसेच वातावरणीय बदलामुळे जिल्ह्यात उदभवणाऱ्या विशिष्ट आव्हानांचा व त्यांचे निराकरण करण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजनांचा त्यात समावेश असावा.
- जिल्ह्याच्या वातावरणीय कृती आराखड्याची अंमलबजावणी करणे
- राज्य वातावरणीय कृती आराखड्याची अंमलबजावणी जिल्ह्यात करणे
- माझी वसुंधरा अभियानाची अंमलबजावणी जिल्ह्यात करणे
- मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात आलेल्या -पर्यावरण व शाश्वत विकास टास्क फोर्स' ने निर्देशित केलेल्या कामांची अंमलबजावणी जिल्ह्यात करणे
- हरित महाराष्ट्र कार्यक्रम जिल्ह्यात राबविणे
- जिल्हा स्तरावर सर्व वातावरणीय कृतीचे केंद्रक (nucleus) म्हणून काम करणे.
- संबंधित तांत्रिक संस्था/अशासकीय संस्था/ संशोधन संस्था इत्यादींसोबत ज्ञान व्यवस्थापन (knowledge management), माहितीचा प्रसार, सहयोग आणि नेटवर्किंग करणे.
- विभागीय तसेच राज्य वातावरणीय कृती कक्षाच्या निर्देशानुसार इतर जबाबदाऱ्या पार पडणे.

बैठकांचा कालावधी

- कामाच्या प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी, जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षाने महिन्यातून किमान किमान एक बैठक घेणे अनिवार्य आहे. बैठकीच्या इतिवृत्ताची प्रत विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष आणि राज्य वातावरणीय कृती कक्षाला पाठवण्यात यावी. जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षाने त्यांना घालून दिलेल्या मॉनिटरिंग अँड इव्हल्युएशन फ्रेमवर्क (monitoring and evaluation framework) वर आधारित माहिती विहित नमुन्यात तिमाही अहवालाच्या स्वरूपात विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष व राज्य वातावरणीय कृती कक्षाला कळवावी.
- जिल्हा संनियंत्रण अधिकारी (DMO) जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षाच्या बैठकांचे दस्तऐवजीकरण करण्यासाठी सदस्य सचिवांना मदत करेल.

(क) विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष (Divisional Climate Action Cell):

जिल्हा आणि शहर स्तरावर वातावरणीय कृती आराखडा तयार करणे आणि अंमलबजावणी करण्याच्या प्रक्रियेचे प्रभावी निरीक्षण, पर्यवेक्षण आणि नियंत्रण करण्यासाठी विभागीय स्तरावर विभागीय आयुक्तांच्या अध्यक्षतेखाली विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष स्थापन करण्यात येत आहेत.

विभागीय वातावरणीय कृती कक्षाची रचना खालीलप्रमाणे असेल:

क्र.	पदनाम	कक्षामधील पद
१.	विभागीय आयुक्त	अध्यक्ष
२.	मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक)	सदस्य
३.	मुख्य वनसंरक्षक (सामाजिक वनीकरण)	सदस्य
४.	सह आयुक्त, नगर पालिका प्रशासन	सदस्य
५.	उपायुक्त, महसूल	सदस्य

६.	उपायुक्त, विकास	सदस्य
७.	सह संचालक, कृषी / प्रकल्प संचालक, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प (PoCRA)	सदस्य
८.	उपायुक्त, परिवहन	सदस्य
९.	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	सदस्य
१०.	उप संचालक, उद्योग	सदस्य
११.	उप संचालक, आरोग्य	सदस्य
१२.	उप संचालक, शिक्षण	सदस्य
१३.	मुख्य अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग	सदस्य
१४.	मुख्य अभियंता, महानिर्मिती / महापारिषण / महावितरण	सदस्य
१५.	मुख्य अभियंता, जलसंपदा	सदस्य
१६.	स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/थिक टॅकचे प्रतिनिधी	सदस्य
१७.	उपायुक्त, रोहयो	सदस्य सचिव
१८.	विभागीय तांत्रिक तज्ञ, माझी वसुंधरा अभियान	मॉनिटरिंग ऑफिसर (MO)

*ही एक मार्गदर्शक रचना आहे. विभागीय वातावरणीय कृती कक्षाच्या रचनेत अध्यक्षांच्या संमतीने योग्य तो बदल केला जाऊ शकतो. स्वयंसेवी संस्था/उद्योग संघटना/ थिक टॅक यांच्या प्रतिनिधींची निवड अध्यक्ष करतील.

कार्यकक्षा:

- विभागातील जिल्हा आणि शहर वातावरणीय कृती कक्षांना जिल्हा आणि शहर वातावरणीय कृती आराखड्याच्या निर्मितीसाठी मार्गदर्शन करणे.
- विभागातील जिल्हा आणि शहर वातावरणीय कृती आराखड्यांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवणे.
- राज्य वातावरणीय कृती आराखड्याच्या विभागातील अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवणे.
- माझी वसुंधरा अभियानाच्या विभागातील अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवणे.
- -महाराष्ट्राच्या शहरांसाठी डिकार्बनायजेशन रोडमॅप*(decarbonisation roadmap for Maharashtra's Cities)च्या विभागातील अंमलबजावणीवर देखरेख करणे.
- मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात आलेल्या -पर्यावरण व शाश्वत विकास टास्क फोर्स' ने निर्देशित केलेल्या कामांची अंमलबजावणी करणे
- हरित महाराष्ट्र कार्यक्रम विभागात राबविणे
- विभागीय स्तरावर सर्व वातावरणीय कृतीचे केंद्रक म्हणून काम करणे.
- राज्य वातावरणीय कृती कक्षाने वेळोवेळी विभागातील जिल्हा आणि शहर वातावरणीय कृती कक्षांना दिलेल्या इतर जबाबदाऱ्यांचे पालन सुनिश्चित करणे.

बैठकांचा कालावधी

- विभागातील कामाच्या प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी, विभागीय वातावरणीय कृती कक्षाने त्रैमासिक आढावा बैठका घ्याव्यात आणि घालून दिलेल्या मॉनिटरिंग अँड इव्हॅल्युएशन फ्रेमवर्क वर आधारित त्रैमासिक अहवालाच्या स्वरूपात झालेल्या कामाचा प्रगती अहवाल राज्य वातावरणीय कृती कक्षाला पाठवावा.
- संनियंत्रण अधिकारी (MO) विभागीय वातावरणीय कृती कक्षाच्या बैठकांचे दस्तऐवजीकरण करण्यासाठी सदस्य सचिवांना मदत करेल.

२. शहर वातावरणीय कृती कक्ष आणि जिल्हा वातावरणीय कृती कक्ष यांचे भौगोलिक अधिकार क्षेत्र परस्परवर्जित असेल. जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षामध्ये बिगर अमृत शहरांचाही समावेश असेल. शहर आणि जिल्हा वातावरणीय कृती कक्षांचे निरीक्षण आणि पर्यवेक्षण संबंधित विभागीय वातावरणीय कृती कक्षाद्वारे केले जाईल. शहर, जिल्हा व विभागीय वातावरणीय कृती कक्ष हे राज्य वातावरणीय कृती कक्षाच्या पर्यवेक्षण, नियंत्रण आणि निर्देशानुसार कार्य करतील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्र. २०२४०७२५१२०३४९८३०४ आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सु. कि. निकम)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल महादेय यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. उप मुख्यमंत्री, (गृह व ऊर्जा), यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन), यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा. सभापती, महाराष्ट्र विधान परिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
६. मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधान सभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
७. मा. मंत्री, महसूल, मंत्रालय, मुंबई.
८. मा. मंत्री, वने, मंत्रालय, मुंबई.
९. मा. मंत्री, ग्रामविकास, मंत्रालय, मुंबई.
१०. मा. मंत्री, कृषी, मंत्रालय, मुंबई.
११. मा. मंत्री, आदिवासी विकास, मंत्रालय, मुंबई.
१२. मा. मंत्री, जलसंधारण, मंत्रालय, मुंबई.
१३. मा. मंत्री, जलसंपदा, मंत्रालय, मुंबई.
१४. मा. मंत्री, रोहयो, मंत्रालय, मुंबई.
१५. मा. मंत्री, उद्योग, मंत्रालय, मुंबई.
१६. मा. मंत्री, सार्वजनिक आरोग्य, मंत्रालय, मुंबई.
१७. मा. मंत्री, पाणीपुरवठा, मंत्रालय, मुंबई.
१८. मा. मंत्री, सार्वजनिक बांधकाम, मंत्रालय, मुंबई.
१९. मा. मंत्री, परिवहन, मंत्रालय, मुंबई.
२०. मा. मंत्री, मदतकार्य व पुनर्वसन, मंत्रालय, मुंबई.
२१. मा. मंत्री, शालेय शिक्षण, मंत्रालय, मुंबई.
२२. मा. मंत्री (सर्व), मंत्रालय, मुंबई.
२३. मा. राज्यमंत्री, पर्यावरण व वातावरणीय बदल, मंत्रालय, मुंबई.
२४. मा. राज्यमंत्री (सर्व), मंत्रालय, मुंबई.
२५. मा. विरोधी पक्ष नेता, विधान परिषद महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई

२६. मा. विरोधी पक्ष नेता, विधान सभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
२७. मा. उप सभापती, महाराष्ट्र विधान परिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
२८. मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र विधान सभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
२९. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३०. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३१. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, (वने), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३२. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३३. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३४. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३५. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३६. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३७. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३८. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
३९. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव (रोहयो), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४०. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, परिवहन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४१. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४२. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, उद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४३. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४४. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४५. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, मदतकार्य व पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४६. मा. अ.मु.स. / प्रधान सचिव / सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४७. मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, मुंबई
४८. मा. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, मुंबई
४९. प्रकल्प संचालक, स्वच्छ भारत मिशन (नागरी)
५०. संचालक, राज्य वातावरणीय कृती कक्ष, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग
५१. अभियान संचालक, माझी वसुंधरा अभियान, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग
५२. सर्व विभागीय आयुक्त
५३. सर्व जिल्हाधिकारी
५४. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
५५. आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
५६. मुख्याधिकारी, सर्व नगरपरिषदा/ नगर पंचायती
५७. मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक) (सर्व)
५८. मुख्य वनसंरक्षक (सामाजिक वनीकरण) (सर्व)
५९. सह आयुक्त, नगर पालिका प्रशासन (सर्व)
६०. विभागीय उपायुक्त, महसूल (सर्व)
६१. विभागीय उपायुक्त, विकास (सर्व)
६२. सह संचालक, कृषी / प्रकल्प संचालक, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प (PoCRA) (सर्व)
६३. उपायुक्त, परिवहन (सर्व)
६४. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (सर्व)
६५. उप संचालक, उद्योग (सर्व)
६६. उप संचालक, आरोग्य (सर्व)

६७. उप संचालक, शिक्षण (सर्व)
६८. मुख्य अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग (सर्व)
६९. मुख्य अभियंता, महानिर्मिती / महापारिषण / महावितरण (सर्व)
७०. मुख्य अभियंता, जलसंपदा (सर्व)
७१. विभागीय उपायुक्त, रोहयो (सर्व)
७२. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, ग्रामपंचायत (सर्व)
७३. जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकारी (सर्व)
७४. उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी (सर्व)
७५. उपजिल्हाधिकारी, रोजगार हमी योजना (सर्व)
७६. प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (सर्व)
७७. महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र (सर्व)
७८. अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, महानिर्मिती / महापारिषण / महावितरण (सर्व)
७९. अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व)
८०. अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, जलसंपदा (सर्व)
८१. अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग (सर्व)
८२. उप वनसंरक्षक (सर्व)
८३. जिल्हा वन अधिकारी (सामाजिक वनीकरण) (सर्व)
८४. विभागीय नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (सर्व)
८५. सहाय्यक संचालक, नगररचना (सर्व)
८६. जिल्हा आरोग्य अधिकारी (सर्व)
८७. जिल्हा नियोजन अधिकारी (सर्व)
८८. जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी (सर्व)
८९. प्रादेशिक अधिकारी / उप प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (सर्व)
९०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, स्मार्ट सिटी डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (सर्व)
९१. उपायुक्त, घनकचरा व्यवस्थापन (सर्व मनपा/ नप)
९२. अधीक्षक अभियंता, वाहतूक (सर्व मनपा/ नप)
९३. कार्यकारी अभियंता, पाणीपुरवठा व स्वच्छता (सर्व मनपा/ नप)
९४. शहर अभियंता (बांधकाम परवानगी) (सर्व मनपा/ नप)
९५. शहर नियोजक (Town Planner) (सर्व मनपा/ नप)
९६. मुख्य उद्यान अधीक्षक (सर्व मनपा/ नप)
९७. मुख्य वैद्यकीय अधिकारी (सर्व मनपा/ नप)
९८. वरिष्ठ भूवैज्ञानिक (सर्व)
९९. शिक्षण अधिकारी (सर्व मनपा / नप)
१००. उपायुक्त (पर्यावरण) / पर्यावरण अधिकारी (सर्व मनपा/ नप)
१०१. विभागीय तांत्रिक तज्ञ, माझी वसुंधरा अभियान (सर्व)
१०२. जिल्हा तांत्रिक तज्ञ, स्वच्छ सर्वेक्षण (सर्व)
१०३. शहर समन्वयक, स्वच्छ भारत अभियान (सर्व)
१०४. निवडनस्ती